

та реєстрацію обтяжень", в якому передбачити одним із способів звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження звернення стягнення на підставі виконавчого напису нотаріуса та процедуру вчинення такого напису. Адже речове забезпечення вимоги може бути по-справжньому втілено тільки за наявності простого та діючого механізму реалізації застави.

1. *Волданін В.П.* Исполнительная надпись как средство правовой защиты // Советская юстиция. – 1966. – № 15. – С. 14. 2. Гражданское право. Учебник. Часть 1. / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – СПб.: ТЕИС, 1996. – С. 267. 3. *Грибанов В.П.* Пределы осуществления и защиты гражданских прав. – М., 1972. – С. 106. 4. *Грошева О.* Нотариальна і судова форми захисту суб'єктивних прав // Право України. – 2006. – № 1. – С. 95–98. 5. *Лившиц Б.И., Осматескул К.Н.* и др. Комментарии, эксклюзивные, раритетные материалы по российскому нотариату (580 наиболее значимых книг, статей и научных исследований). – М.,

2001. – С. 192. 6. *Лукашева Е.А.* Социальное государство и защита прав человека. – М., 1994. – С. 37. 7. Нотариат в Україні: Підручник / За ред. В.В. Комарова. – К., 2006. – С. 248. 8. Нотариат. Збірник нотаріальних актів і зразків документів для нотаріальних контор і виконкомів місцевих рад депутатів трудящих / Відпов. ред. Чорпіта О.І. – К., 1969. 9. *Свідерська М.* Порівняльна характеристика судового наказу, судового рішення та виконавчого напису нотаріуса // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 3. 10. *Первомайський О.О.* Права людини в умовах реформування правової системи України // Тези доповідей і наукових повідомлень наукової конференції "До 50 – річчя Загальної декларації прав людини". – Х., 1998. – С. 67. 11. *Фурса С.Я.* Нотаріальний процес. – К., 2002. – С. 38. 12. *Фурса С.Я., Фурса Є.І.* Нотариат в Україні. – К., 1999. – С. 224. 13. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – К., 2004. – С. 36. 14. *Щербак С.* Сутність судового наказу // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6. – С. 56–59. 15. *Ясинюк М.* Судовий наказ у цивільному судочинстві // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 2. – С. 70–72.

Надійшла до редколегії 07.02.07

Е. Позняк, канд. юрид. наук

ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ І УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В НІЙ У ФОРМІ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Досліджено правові питання здійснення громадської екологічної експертизи, як ефективної організаційно-правової форми участі громадськості в прийнятті екологічно значимих рішень, під час процедури оцінки впливу на навколишнє середовище в Україні. Запропоновано зміни та доповнення до чинного законодавства шляхом прийняття Закону України "Про внесення змін та доповнень до законодавства про екологічну експертизу" та Положення про громадську екологічну експертизу.

Legal issues of carrying out public ecological examination as an effective legal organizational form of participation of people in ecologically significant decisions passing during environment impact assessment in Ukraine have been investigated. Current law amendments have been offered by means of passing the Statute "On Amendments of Ecological Examination Legislation" and Regulations on Public Ecological Examination.

Правове регулювання участі громадськості у прийнятих в усьому світі процедурах оцінки впливу на навколишнє середовище (далі – ОВНС) спрямоване на забезпечення ефективності прийнятих рішень у сфері екології, на всебічне врахування громадської думки у формуванні державної екологічної політики, зрештою – на мінімізацію впливу екологічно небезпечної діяльності на життя, здоров'я людей та довкілля ще на стадії планування, проектування, розміщення і будівництва об'єктів підвищеного екологічного ризику. В умовах гармонізації національного екологічного законодавства із законодавством Європейського Союзу та окремих країн за його межами (США), а також з метою врахування положень міжнародних конвенцій ООН аналіз стану і перспектив вдосконалення правового регулювання здійснення громадської екологічної експертизи під час проведення ОВНС в Україні є вкрай актуальним.

В даній роботі за мету ставиться, насамперед, виявлення науково-теоретичних та правових підходів до здійснення громадської екологічної експертизи під час процедури ОВНС, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює еколого-експертні відносини у сфері здійснення ОВНС з урахуванням міжнародного досвіду.

Здійснення ОВНС та участь громадськості в ній у формі громадської екологічної експертизи неодноразово досліджувались українськими та зарубіжними вченими, зокрема В.І. Андрейцевим [1, с. 16–24; 2, с. 19–43], С.В. Калиновським [19, с. 16–25] (Україна), М.М. Брінчуком [3, с. 227–246], Т.А. Хоружою [34, с. 43–63], О.М. Черпом, В.Н. Винниченком, М.В. Хотульовою, Я.П. Молчановим, С.Ю. Дайманом [36, с. 255–276] (Російська Федерація), Ніколасом А. Робінсоном [22, с. 101–146] (США), Зігрідом Борном [14, с. 29–37] (ФРН), М. Пордю [26, с. 100–104] (Великобританія) та багатьма іншими. Вагомим внеском у дослідження теоретичних і правових проблем екологічної експертизи, участі громадськості в ній та ОВНС є доробки вчених

наукової школи "Земельне, екологічне право та право екологічної безпеки" під керівництвом В.І. Андрейцева (Г.І. Балюк, Т.Г. Ковальчук, М.В. Краснової, М.О. Фролова та ін.) [23, с. 94–98]. Аналізу сучасного стану та перспектив правового регулювання здійснення громадської екологічної експертизи в нашій державі приділялась увага і автором цієї статті – на дисертаційному рівні [24].

Серед визнаних у колі науковців, членів громадських екологічних організацій та загалом – усієї зацікавленої громадськості форм участі громадськості у процедурі ОВНС найбільш ефективними визнаються громадські (публічні) слухання, відкриті засідання, збори громадян за місцем проживання, звернення до органів державного контролю у сфері екології, участь у державній екологічній експертизі, зрештою – здійснення (тобто організація та проведення) громадської екологічної експертизи.

Громадській екологічній експертизі як одній з найбільш ефективних організаційно-правових форм участі громадськості в прийнятті екологічно важливих рішень та у здійсненні державою екологічної політики під час проведення ОВНС притаманні деякі особливості, які обумовлюють вибір суб'єктами еколого-експертних правовідносин особливих шляхів здійснення досліджень. Форми участі експертних груп або окремих осіб у розгляді результатів ОВНС В.І. Андрейцев пов'язує з особливостями цієї процедури – демократизмом, участю широкого кола громадськості, яка має можливість дати свою оцінку щодо такої діяльності, участю в її обговоренні при проведенні неофіційних відкритих засідань, публічних слухань, через засоби масової інформації, підготовку письмових зауважень і пропозицій та безпосередню роботу представників громадськості в складі експертних комісій чи груп [1, с. 19].

Результати громадських обговорень, на думку російських фахівців, мають бути доступними громадськості впродовж всього періоду до прийняття рішення про діяльність, яка намічається до здійснення. Це забезпечує

можливість участі зацікавлених сторін у прийнятті остаточного рішення, зокрема, шляхом проведення громадської екологічної експертизи або надання зауважень стосовно державної екологічної експертизи [36, с. 258].

У США здійснення еколого-експертних досліджень було започатковано Законом про національну політику у сфері навколишнього середовища у 1969 р., норми якого (статті 101, 102) покладають на відповідальних осіб обов'язок підготувати Заяву про вплив на навколишнє середовище [1, с. 22, с. 101–102]. Передбачено участь громадськості під час ОВНС або процедури оцінки екологічного впливу (ОЕВ), що є досить позитивним [19, с. 18–19]. У ФРН ОВНС становить зміст екологічної експертизи, до якої згідно з параграфом 9 Закону "Про екологічну експертизу" залучається громадськість [14]. У Великобританії громадська екологічна експертиза являє собою аналог судового слухання, учасники якого мають можливість доказово обговорювати переваги і недоліки того чи іншого адміністративного рішення [26, с. 100]. В основі ОВНС "західного типу", за словами С.В. Калиновського, покладено механізм одержання зауважень, пропозицій і вимог громадськості, їх розгляду, аналізу та конструктивного врахування, що призводить до безпосереднього залучення найактивнішої та творчої частини громадськості до процесу ОВНС і до прийняття відповідних рішень стосовно долі запланованої діяльності [19, с. 23].

На міжнародному рівні правові питання проведення ОВНС визначаються у Конвенції ООН про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, ратифікованій Законом України від 19 березня 1999 р. [10], виконання якої є одним з основних завдань співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища у відносинах між Україною і Європейським Союзом [21, с. 225–226]. Про можливість участі громадськості у процедурі оцінки впливу на навколишнє середовище зазначається у підпунктах 2 і 6 ст. 2 "Загальні положення" та п. 2 ст. 4 "Підготовка документації з оцінки впливу на навколишнє середовище" зазначеної конвенції.

Особливості проведення ОВНС у відношенні державних та приватних проектів, планів та програм на рівні Європейського Союзу визначені Директивою Ради 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. (зі змінами, внесені Директивою 97/11/ЄЕС від 3 березня 1997 р.) щодо оцінки впливу деяких державних і приватних проектів на навколишнє середовище [18, с. 34–52] та Директивою 2001/42/ЄЕС Європейського Парламенту і Ради від 27 червня 2001 р. стосовно оцінки впливу деяких планів і програм на навколишнє середовище [18, с. 52–65]. У зазначених документах мають місце норми про обов'язковість участі громадськості та врахування її результатів при реалізації проектів, планів і програм, що узгоджується із основними принципами Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку від 14 червня 1992 р. [30] – стосовно стійкого розвитку (принцип 4), доступу до інформації та участі громадськості у прийнятті рішень щодо навколишнього середовища, доступу до судового та адміністративного захисту (принцип 10), оцінки екологічних наслідків запланованої діяльності (принцип 17).

На здійснення різноманітних форм участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень спрямовані норми Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, ратифікованій Законом України від 6 липня 1999 р. [11] (Орхуської конвенції). У розділі "Загальні положення" зазначається, що кожна із сторін здійснює необхідні законодавчі, регуля-

тивні та інші заходи, що стосуються інформації, участі громадськості та її доступу до правосуддя (п. 1 ст. 3).

На П'ятій Пан-Європейській Конференції міністрів охорони навколишнього середовища "Довкілля для Європи" 23 травня 2003 р. у м. Києві до Конвенції ООН про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті було прийнято Протокол про стратегічну екологічну оцінку [31, с. 169–187]. Забезпечення участі громадськості в стратегічній екологічній оцінці є одним із завдань сторін (ст. 1), ст. 8 "Участь громадськості" зобов'язує сторони забезпечувати своєчасне доведення до відома громадськості проекту плану чи програми та екологічної доповіді, а також забезпечити можливість громадськості висловити свою думку.

У процесі становлення екологічного законодавства незалежної України законодавчі засади проведення ОВНС знайшли своє відображення у ст. 51 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. [4], статтях 8, 15, 32, 24, 35 Закону України "Про екологічну експертизу" від 9 лютого 1995 р. [7].

На підзаконному нормативно-правовому рівні наказом Мінприроди України від 8 липня 1992 р. № 59 було затверджено Положення про склад і зміст матеріалів оцінки впливу запроєктованої господарської діяльності на стан оточуючого (навколишнього) середовища і природних ресурсів (ОВОС) на різних стадіях вирішення завдань будівництва нових, розширення, реконструкції, технічного переозброєння діючих промислових і інших об'єктів [27]. У пунктах 5.5 та 7.6. передбачалось врахування інтересів громадськості і окремих груп місцевого населення в числі матеріалів ОВНС.

Зазначений порядок проведення ОВНС діяв до прийняття Державних будівельних норм України (ДБН) 7.2.2 – 1 – 95 "Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні, будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування", які були затверджені наказом Держкоммістобудування України від 28 лютого 1995 р. № 37 та наказом Мінекобезпеки України від 5 квітня 1995 р. № 9 і введені в дію 1 липня 1995 р. [28]. Серед підстав проведення ОВНС зазначені ДБН у п. 2.2 передбачали дані щодо ставлення місцевої громадськості до запроєктованої діяльності і проблем, що потребують вирішення у зв'язку з цим. Характеристика навколишнього соціального середовища і оцінка впливів на нього згідно з п. 2.26 ДБН включала громадську думку щодо запроєктованої діяльності.

Закріплення конституційних засад забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, екологічних прав громадян [20] та ратифікація і практичне використання норм Орхуської конвенції зумовили розробку фахівцями й обговорення з громадськістю у 2001 р. проекту Закону України "Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України в зв'язку з ратифікацією Україною Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля" [29]. Запропонована авторами проекту редакція ст. 35 Закону України "Про екологічну експертизу", на нашу думку, містила прогресивне положення, а саме – закріплення серед зазначених відомостей у Заяві про екологічні наслідки діяльності "форм участі громадськості в цьому процесі, зокрема дату і місце проведення громадських слухань або відкритого засідання, строки подачі зауважень і пропозицій", що не втратило своєї актуальності й на сьогодні. Аналогічні зміни та доповнення пропонувалось внести до чинних на той час ДБН 7.2.2 – 1 – 95.

Натомість ст. 35 Закону України "Про екологічну експертизу", яка викладена у новій редакції згідно із Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" від 28 листопада 2002 р. [13], у числі відомостей, які повинні містити Заява про екологічні наслідки діяльності, лише зазначила інформування громадськості щодо запланованої діяльності, її мету і шляхи її здійснення.

Часткове врахування пропозицій вчених, практиків та представників громадськості відбулось у нині чинних Державних будівельних нормах А.2.2 – 1 – 2003 "Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування", затверджених наказом Державного комітету України з будівництва та архітектури від 15 грудня 2003 р. № 214 [35], норми якого "пронизані" положеннями про участь громадськості в ОВНС у різних організаційно-правових формах (п. 1.6), про врахування громадських інтересів (пункти 1.8 та 1.9).

Вперше дані ДБН чітко вказують на взаємозв'язок громадської екологічної експертизи з ОВНС: згідно з п. 1.10 матеріали врахування громадських інтересів повинні містити "рішення громадської експертизи (якщо вона проводилась)", а серед підстав для проведення ОВНС окрім даних щодо ставлення громадськості та інших зацікавлених сторін до планової діяльності і пов'язаних з нею проблем, що вимагають вирішення, зазначається "перелік та стислий аналіз попередніх погоджень і експертиз, включаючи і громадську (якщо вона проводилась)" (п. 2.2). Таким чином, конкретизуючи ст. 16 Закону України "Про екологічну експертизу" щодо необмеженої сфери діяльності, що потребує екологічного обґрунтування і в якій може здійснюватись громадська екологічна експертиза, цілком справедливо можна стверджувати, що із сфери діяльності, яка потребує екологічного обґрунтування, законодавчо уточнено конкретні об'єкти даного виду досліджень, а саме – матеріали ОВНС, результати здійснення якої відображені у Заяві про екологічні наслідки діяльності.

Водночас слід зауважити, що у відповідності до чинного законодавства результати громадських експертиз, зокрема екологічних, містяться не в рішеннях, а у висновках (ст. 30 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", статті 12 і 42 Закону України "Про екологічну експертизу"). Висновок громадської екологічної експертизи пропонуємо розглядати в якості юридично значимого документа – джерела екологічної інформації, акта індивідуального припису, в якому відображена позиція громадськості стосовно можливості чи неможливості реалізації об'єкта експертизи, який подається суб'єктам, уповноваженим приймати рішення щодо експертіваних об'єктів та який є рекомендаційним згідно з чинним законодавством. За характером оцінки еколого-експертним органом об'єкта експертизи висновок громадської екологічної експертизи може бути позитивним, умовно негативним із поверненням об'єкта експертизи на доопрацювання або принципово негативним [25, с. 168].

Важливою передумовою юридичного закріплення принципу обов'язковості врахування висновків громадської екологічної експертизи в господарській, інвестиційній, управлінській та іншій діяльності вважаємо викладене у статтях 12 і 13 Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки" від 18 січня 2001 р. [12] положення про те, що висновки громадських експертиз у разі їх наявності додаються до заяви з метою отримання дозволу на будівництво і/або реконструкцію об'єкта підвищеної небезпеки і мають бути розглянуті спеці-

ально уповноваженими суб'єктами. Серед громадських експертиз, крім екологічних, законодавчо закріплено наступні види експертиз:

- громадська експертиза охорони здоров'я згідно з ч. 1 ст. 24 Основ законодавства про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. [5];

- громадська експертиза пректів, програм і планів забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення згідно із ст. 4 Закону України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" від 24 лютого 1994 р. [6];

- громадська експертиза безпеки ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами згідно із статтями 11 і 41 Закону України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" від 8 лютого 1995 р. [9];

- громадська наукова і науково-технічна експертиза екологічних програм і проектів згідно із статтями 9, 11, 25 і 32 Закону України "Про наукову і науково-технічну експертизу" від 10 лютого 1995 р. [8].

З огляду на зазначене, пропонуємо усунути недоліки ДБН А.2.2 – 1 – 2003.

На наш погляд, недоліком в частині відображення думки громадськості за результатами здійснення громадських екологічних та інших експертиз у процесі ОВНС продовжує залишатись відсутність їх висновків серед документів, які входять до Заяви про екологічні наслідки діяльності як у Законі України "Про екологічну експертизу", так і у ДБН А.2.2 – 1 – 2003. Пропонуємо доповнити ст. 35 цього Закону та розділ 4 даних ДБН і цим джерелом інформації про думку громадськості стосовно проектування та будівництва підприємств, будинків і споруд.

Вважається за доцільне передбачити у законодавстві й особливості процедури здійснення громадської екологічної експертизи під час процедури ОВНС, бо ініціатива на залучення громадськості може виходити не лише від громадськості безпосередньо, але й від замовників або органів державної влади та місцевого самоврядування. Перелічені суб'єкти правовідносин у таких випадках беруть на себе виконання деяких організаційних дій еколого-експертного процесу. Слід залишити на розсуд громадськості питання про оголошення Заяви про проведення громадської екологічної експертизи та інші загальні формальності саме організаційного процесу.

Якщо в процесі проведення ОВНС громадськістю здійснювалася громадська екологічна експертиза, то, на наш погляд, доцільно закріпити у законодавстві норму про те, що поряд із Заявою про екологічні наслідки діяльності у відношенні об'єкта підвищеної небезпеки оголошенню через засоби масової інформації підлягає і висновок громадської екологічної експертизи. З іншого боку, на практиці при оголошенні Заяви про екологічні наслідки діяльності замовник у самій Заяві передбачає залучення громадськості до участі і її обговоренні та наданні пропозицій [15, с. 4; 16, с. 11; 17, с. 14–15].

Отже, підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що громадська екологічна експертиза, будучи однією з найбільш дієвих організаційно-правових форм участі громадськості, може здійснюватись під час процедури ОВНС з відображенням позиції громадськості в її еколого-експертному висновку.

Усуненню прогалин у правовому регулюванні відносин щодо здійснення громадської екологічної експертизи в процесі ОВНС сприятиме розробка Закону України "Про внесення змін та доповнень до законодавства про екологічну експертизу". Підтримуємо раніше висловлені нами пропозиції про необхідність розробки та затвердження Положення про громадську екологічну експер-

тизу саме на рівні Кабінету Міністрів України, що також сприятиме реалізації екологічної політики держави у світлі концепції сталого розвитку, до якого прагне Україна. У розділі Положення стосовно процедури здійснення громадської екологічної експертизи пропонуємо передбачити особливості її організації та проведення під час процедури ОВНС в частині спрощення на розсуд громадськості (суб'єктів еколого-експертних правовідносин) цієї процедури та вирішення на свій розсуд питання про опублікування Заяви про проведення громадської екологічної експертизи.

1. *Андрейцев В.І.* Співвідношення екологічної експертизи і процедури оцінки впливу на навколишнє середовище // Екологічна експертиза: право і практика / В.І. Андрейцев, М.А. Пустовойт, С.В. Калиновський та ін.; За ред. В.І. Андрейцева, М.А. Пустовойта. – К., 1992. 2. *Андрейцев В.І.* Теоретические проблемы правового обеспечения эффективности экологической экспертизы: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. – К., 1991. 3. *Бринчук М.М.* Экологическое право: Учебник. – 2 изд., перераб. и доп. – М., 2003. 4. Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 456. 5. Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19. 6. Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218. 7. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54. 8. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 56. 9. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 12. – Ст. 81. 10. Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 18. – Ст. 153. 11. Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 34. – Ст. 296. 12. Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 15. – Ст. 73. 13. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 4. – Ст. 31. 14. Законы об охране окружающей среды / Редакция: Зигрид Борн, производство: Илона Ортен, перевод: Михаил Литвинович. – ФРГ, 2000. 15. Заява про екологічні наслідки діяльності при спорудженні та експлуатації нового безпечного конфайнменту / В.о. директора ДСП "Чорнобильська АЕС В.Фомін // Голос України. – 2004. – 12 лют. 16. Заява про екологічні наслідки діяльності Хмельницької АЕС після введення в експлуатацію енергоблока № 2 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 8 лют. 17. Заява про екологічні наслідки створення суднового ходу Дунай – Чорне море на українській ділянці дельти / Замовник: Директор державного підприємства "Дельта-лоцман" В. Бездольний // Голос України. – 2004. – 20 січ. 18. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища. – Львів, 2004. 19. *Калиновський С.* Оцінка впливу і екологічна експертиза

– сьогодні і завтра // Рідна природа. – 2000. – № 1. 20. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 21. *Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будакова Т.О.* Європейське право навколишнього середовища. Навч. посібник. – Львів, 2004. 22. *Николаев А. Робинсон.* Правовое регулирование природопользования и охраны окружающей среды в США. – М., 1990. 23. *Позняк Е.В.* Внесок вчених наукової школи "Земельне, екологічне право та право екологічної безпеки" в дослідження правових проблем екологічної експертології // Наукові праці школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 12 жовтня 2005 р.). – К., 2006. 24. *Позняк Е.В.* Правові аспекти здійснення громадської екологічної експертизи в Україні. – Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2005. 25. *Позняк Е.В.* Юридична природа висновку громадської екологічної експертизи в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2004. – Вип. 59. 26. *Пордю М.* Общественная экологическая экспертиза строительства атомного реактора в г. Сизвелл: на пути к оценке влияния на окружающую среду // Право окружающей среды в СССР и Великобритании. – Под ред. Колбасова О.С. и др. – М., 1988. 27. Поточний архів Міністерства охорони навколишнього природного середовища України за 1992 р. 28. Поточний архів Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України за 1995 р. 29. Поточний архів Міністерства екології та природних ресурсів України за 2001 р. 30. Програма дій "Порядок денний на XXI століття" / Переклад з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на XXI століття". – К., 2000. 31. 5-а Пан-Європейська Конференція міністрів охорони навколишнього середовища "Довкілля для Європи": Матеріали та документи. – К., 2004. 32. Сборник международных конвенций в области охраны окружающей среды / Ред. С. Кравченко. – Львов, 1999. 33. Системы оценки воздействия на окружающую среду в странах Европы и Центральной Азии / Всемирный банк. Регион Европы и Центральной Азии. Экологически и социально-устойчивое развитие / Рита Клис, Аркадий Капчеля, Андрэ Баранник. – К., 2002. 34. *Хоружая Т.О.* Методы оценки экологической опасности. – М., 1998. 35. Щодо затвердження ДБН А.2.2. – 1 – 2003 "Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування: наказ Державного комітету України з будівництва та архітектури від 15 грудня 2003 р. № 214 // Поточний архів Державного комітету України з будівництва та архітектури за 2003 р. 36. Экологическая оценка и экологическая экспертиза / О.М. Черп и др. – М., 2001.

Надійшла до редколегії 12.01.07

А. Кодинець, канд. юрид. наук

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

У статті досліджуються особливості виникнення та становлення правової охорони комерційних найменувань, торговельних марок та географічних зазначень, визначається момент їх історичного зародження та подальшого генезису як явищ економічної та правової дійсності

The article studies peculiarities of the formation and development of legal safeguard of commercial names, trade marks and geographic names, defining the moment of their historical origin and the following genesis as phenomena of economic and legal reality

Сучасне цивільне законодавство регулює відносини, пов'язані з використанням значної кількості об'єктів, що застосовуються учасниками цивільного обороту, для виокремлення себе та результатів своєї діяльності. Для правової охорони окремих з них використовуються норми права інтелектуальної власності та конструкція виключних прав. Так, відповідно до ст. 420 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) до об'єктів інтелектуальної власності належать, зокрема, комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки та географічні зазначення. Наведені позначення виконують ідентифікуючу функцію та дістали у правовій науці узагальнюючу назву "засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг" [10, с.571]. На сьогоднішній день у вітчизняній та зарубіжній цивілістиці лише робляться перші кроки у напрямку наукового осмислення правової природи, місця та системи засобів індивідуалізації. Зазначена проблематика є предметом теоретичного дослідження відомих вчених: В.В.Орлової, О.О.Городова, О.П.Сергєєва, О.А.Підпригори, О.М.Мельник та інших науковців.

Проте як у межах доктрини, так і у сфері нормотворчості спостерігається не збалансоване висвітлене пра-

вового режиму та тлумачення сутності засобів індивідуалізації. Відносини у сфері використання окремих розрізняльних позначень (зокрема, торговельних марок) вже протягом тривалого часу є предметом нормативного впорядкування та наукового дослідження, стосовно інших (комерційних найменувань та географічних зазначень) – лише наразі спостерігається формування правових норм по їх застосуванню. Правовий режим деяких засобів індивідуалізації (наприклад, доменних імен) поки ще не отримав законодавчого закріплення.

Зазначені обставини свідчать про потребу у проведенні ґрунтовних досліджень не лише окремих ідентифікуючих позначень, а всієї системи засобів індивідуалізації, для правової охорони яких законодавець використав механізм права інтелектуальної власності. Проведення таких наукових розробок доцільно здійснити з розгляду основних закономірностей виникнення та розвитку правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, що набуває ще більшої актуальності з огляду на фрагментарне та подекуди суперечливе висвітлення даного питання у вітчизняній та зарубіжній правовій науці.